

INTRODUCERE

Și ediția curentă a *Evaluării strategice* este marcată, din păcate, de războiul de agresiune dus de Rusia în Ucraina și de o serie de alte probleme complexe ce au marcat mediul de securitate pe parcursul lui 2023 și începutul anului curent. Deși documentele strategice prevedeau o probabilitate scăzută de apariție a unui conflict armat de asemenea intensitate în Europa, evenimentele din februarie 2022 au demonstrat că anumite provocări trebuie să rămână permanent în atenția comunității internaționale. Intențiile Rusiei vizavi de integritatea teritorială a Ucrainei fuseseră anunțate încă din 2014, prin anexarea ilegală a Crimeii, și, ulterior, prin creșterea presiunii asupra autorităților de la Kiev.

Analiza războiului ruso-ucrainean și a implicațiilor la nivel politico-militar, economic, societal și informațional în anul ce a trecut ocupă un loc central în prezenta monografie. Crizele suprapuse sunt deja o constantă care afectează zone și domenii de natură diversă și, implicit, tot mai mulți oameni, fie că vorbim de criza energetică, cea alimentară, problemele economice, criza umanitară sau schimbările climatice. Prin urmare, demersul academic propune o evaluare multidimensională a relațiilor dintre marile puteri, a principalelor transformări și fenomene din diverse regiuni ale lumii, de la Statele Unite și Europa la Africa, Orientul Mijlociu și Asia de Est, a modului cum acestea au dus la apariția, accentuarea sau modificarea unor tendințe în mediul de securitate internațional.

Prima parte a monografiei este dedicată războiului Rusiei împotriva Ucrainei (*Evoluția situației din estul Europei în al doilea an de război ruso-ucrainean*), ce a continuat fără pauză și în 2023 și, chiar, s-a amplificat la nivel european prin acțiuni hibride. Conflictul a fost întreținut și de sprijinul acordat de statele aliate armatei ucrainene și de unele țări din BRICS și G20 forțelor ruse, devenind astfel un război global desfășurat prin „proxy”. Prin urmare, în anul ce a trecut și începutul lui 2024 nu mai putem vorbi doar despre o confruntare armată între Rusia și Ucraina, prin așa-numita „operație militară specială”, ci despre ciocnirea violentă a unei puteri eurasiatice cu Occidentul colectiv. Și asta în contextul în care, pentru națiunile care trăiesc la marginea acestui conflict

și sunt vecine cu Federația Rusă, abordarea și înțelegerile efectelor sunt diferite față de restul Europei.

Chiar dacă nici acest an nu marchează sfârșitul războiului din Ucraina și niciun participant nu se poate considera învingător până acum sau să declare că și-a îndeplinit obiectivele politice, există noi lecții identificate pentru domeniul militar care ar trebui luate în considerare pentru securitatea viitoare a Europei și a mediului internațional. Pentru anul 2024, majoritatea experților aliați consideră că va urma o pauză operativă pe frontul din Ucraina, în primul rând pentru derularea alegerilor în Rusia și SUA, dar și pentru a da posibilitatea beligeranților să-și refacă resursele umane și stocurile de arme și muniții în vederea relansării unor acțiuni ofensive în anul următor.

Următorul pas al analizei se concentrează pe relațiile dintre SUA și China (*Relațiile sino-americe în 2023: rivalitate și moderație*) și folosește un cadru conceptual inspirat de teoria tranziției de putere, de istoria socială braudeliană și de studiile cantitative ale războiului și păcii. Este evaluat gradul de cooperare și conflict, de-a lungul a patru dimensiuni – diplomația bilaterală și multilaterală, relațiile comerciale, cercetarea tehnologică și demersurile militare –, iar principala concluzie empirică este că s-au manifestat tensiuni moderate în interacțiunile dintre SUA și China, ce au la bază considerente de putere, moștenirea pandemiei de Covid-19 și, în contextul agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei, temerile legate de o eventuală repetare în cazul Taiwanului.

Cadrul teoretic urmărește tendințele distribuției de putere și gradul de acceptare a ordinii internaționale, pe termen mediu. O tendință de tranziție a puterii internaționale dinspre liderul SUA către China este observabilă, dar aceasta a încetinit în ultimii ani și nu a atins pragul critic peste care un conflict de anvergură globală devine foarte probabil. Cursa cheltuielilor militare sugerează că ambele părți nu au ajuns la nivelul de intensitate maximă care ar indica ostilitatea necesară unei asemenea confruntări, dar acest lucru nu exclude alte tipuri de rivalități. O înfruntare regională sau o competiție moderată mondială sunt principalele riscuri de securitate anticipate pe termen scurt și mediu.

În capitolul trei al demersului nostru este disecată legătura dintre teoria identității sociale și teoria conflictului în cazul unor conflicte cu baze identitare din regiunile analizate (*Conflicte armate din Orientul Mijlociu și Africa – rezultat al instrumentalizării politice a identităților sociale*). Diferențele identitare, de natura rasială, etnică, religioasă, de gen sau clasă socială, sunt adesea instrumentalizate politic prin crearea de

antagonisme artificiale pentru a servi scopului de promovare a valorilor și a intereselor unor grupuri în detrimentul altora. Se construiesc astfel inegalități sociale care declanșează opoziția, inclusiv militară, între grupurile minoritare și cele dominante, proces care, prin escaladare, poate declanșa conflicte armate identitare.

Pentru o mai bună înțelegere sunt identificate categoriile de identități, prezente în Orientul Mijlociu și Africa, care au fost instrumentalizate politic, este examinată dinamica unor astfel de conflicte armate identitare, intense și durabile în timp, care au prezentat escaladări în anul 2023 și începutul lui 2024 (israeliano-palestinian și sudanez) și modul de alterare a categoriilor/subcategoriilor identitare ale grupurilor aflate în conflict.

Analiza economică din partea a patra arată că războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, alături de creșterea tensiunilor geopolitice, agravarea altor crize și conflicte pe mapamond, fragmentarea geoeconomică și accelerarea schimbărilor climatice au continuat să afecteze economia și, implicit, nivelul de trai a milioane de oameni (*Economia mondială sub semnul războiului și al tensiunilor geopolitice*). Anul 2023 a fost marcat de scăderea semnificativă a inflației în majoritatea economiilor, evitarea în mare parte a recesiunii, menținerea unor politici monetare mai restrictive, atenuarea blocajelor pe lanțurile de aprovizionare și a unor piețe ale forței de muncă mai restrânse. În acest context, sunt analizate atât efectele directe cu impact asupra evoluției economice a Ucrainei și a Rusiei, distribuției cerealelor ucrainene și creșterii cheltuielilor militare, cât și cele indirecte ce au accentuat o serie de vulnerabilități și riscuri la adresa sistemului economic global și al marilor puteri economice ale lumii – SUA, Uniunea Europeană și China.

Perspectivile economice sunt mai favorabile decât se anticipase, dar sunt marcate în continuare de multe incertitudini alimentate de continuarea conflictelor în desfășurare și efectele asociate, tensiunile comerciale în curs dintre China și SUA și problemele geopolitice (aggravate de campania electorală ce va avea loc într-un număr mare de țări), ceea ce ar putea spori măsurile restrictive legate de comerț și determina revizuirea în scădere a expansiunii economiei mondiale în următorii ani.

Plecând de la premisa că fenomenele și evenimentele perturbatoare sunt legate unele de altele și tind să se permanentizeze, următorul capitol realizează o legătură între permacriza globală și intensificarea mișcărilor de populație (*Intensificarea mișcărilor de populație ca efect al*

permacrizei globale). Este analizată evoluția elementelor ce definesc fenomenul contemporan al migrației, incluzând solicitanții de azil și refugiații, prin raportarea la principalele evenimente ale anului trecut și sunt utilizați indicatori specifici pentru a identifica și discuta cazurile reprezentative și posibili factori, istorici sau situaționali, ce au determinat aceste evoluții. Sunt identificate astfel cinci cazuri în care s-a înregistrat o modificare semnificativă în anul 2023 a fluxului de indivizi de aceeași naționalitate (Republica Guinea, Republica Coasta de Fildeș, Republica Senegal, Republica Arabă Siriană și Republica Islamică Afganistan) și se observă că, în cazul mișcărilor de populație cu destinație în afara granițelor naționale, factorul declanșator este predominant de natură militară, politică și economică, în timp ce în cazul dislocărilor interne predomină factorul natural.

Efectele asupra securității europene sunt complexe, deoarece există indicii că anul 2024 va înregistra o posibilă intensificare a fluxului de persoane către țările din UE în condițiile în care permacriza continuă și se adâncește prin noi conflicte și crize militare și politice, discrepanțele de dezvoltare între Nord și Sud se acutizează, efectele schimbărilor climatice și ale dezastrelor naturale se agravează. Principalul risc identificat este crearea unei spirale a insecurității în care cetățenii europeni și cei ai țărilor terțe se vor regăsi în grupuri antinomice ale căror acțiuni vor pune în pericol democrația liberală și funcționarea Uniunii Europene.

În ultima parte a demersului nostru este analizată abordarea Uniunii în ceea ce privește contracararea acțiunilor de influențare (*Direcții de acțiune ale UE și instrumente de contracarare a manipulării informațiilor și a ingerințelor externe (FIMI)*, în contextul războiului din Ucraina și al proceselor electorale), având în vedere că dezinformarea și propaganda, alături de ingerințele directe în alegeri și atacurile cibernetice reprezintă riscuri serioase pentru valorile democratice și securitatea UE și a statelor membre, cu potențial de a afecta coeziunea socială și drepturile fundamentale ale cetățenilor. Războiul din Ucraina și procesele electorale (alegeri prezidențiale, parlamentare și locale în statele membre sau la nivelul Parlamentului European) acționează asemenea unor catalizatori care intensifică campaniile de influențare direcționate împotriva UE și a statelor sale membre. Actorii ostili, precum Federația Rusă și China, găsesc noi mijloace de propagare a informațiilor înșelătoare, factori precum dezvoltarea continuă a tehnologiei, incluzând componenta de inteligență artificială, facilitând diseminarea la scară largă și creșterea exponențială a riscurilor.

În urma analizei documentelor programatice ale UE sunt revelate șase obiective/direcții de acțiune prioritare și principalele instrumente de contracarare a campaniilor de dezinformare. Acestea au un caracter cuprinzător și interconectat, constând în elaborarea de politici, strategii și instrumente adecvate de răspuns, scopul lor principal fiind consolidarea conștientizării cu privire la FIMI și a rezilienței.

Pe ansamblu, noua noastră monografie dedicată evaluării multidimensionale a mediului de securitate internațional arată că într-o lume tot mai fragmentată, caracterizată de tensiuni geopolitice, erodare a încrederii și insecuritate, necesitatea pregătirii pentru a face față riscurilor globale a ajuns la un moment critic. Unele vulnerabilități se accentuează și facilitează propagarea riscurilor în state deja slăbite din punct de vedere politic și economic. De exemplu, încălzirea globală, deteriorarea condițiilor economice sau cursa înarmărilor reprezintă riscuri transnaționale ce vor deveni tot mai greu de gestionat pe măsură ce consensul, dialogul și cooperarea internațională se erodează. Revenirea după aceste șocuri continue nu va fi ușoară, dar există speranță pentru refacerea încrederii și creșterea rezilienței societăților.

Florian CÎRCIUMARU